

مجله حقوق قرم

دوره ۸ - شماره ۲۶ - زمستان ۱۴۰۴

تحلیل مسئولیت بانک گشاینده در حقوق اعتبارات اسنادی

همایون مافی، محسن رئیسی

نقش هوش مصنوعی در بهبود فرآیندهای تحقیق کیفری و تحلیل شواهد دیجیتال در نظام حقوقی ایران

امیررضا محمودی، زهرا رهنما

بازخوانی تعهدات قراردادی در شرایط تورم شدید؛ تحلیلی از ظرفیتهای تعدیل در حقوق ایران

شیمیا شکوری بلقور، قاسم نبی زاده کبریا

آسیب شناسی سیاست کیفری ایران در قبال جرائم بقی، محاربه و افساد فی الارض در پرتو مفهوم امنیت ملی و ثبات سیاسی کشور

روح الله شیخی، محمد محمودی

چهارچوب مسئولیت مدنی ناشی از فعالیت‌های تفریحی پرخطر؛ مطالعه اتاق‌های فرار

رحیم مختاری، غلامحسین کشاورز

دعاوی ناشی از مالکیت فکری در نظام حقوقی ایران

سیدمحمدباقر حقایقی، محمدرضا نصیری، امیرحسین ابوالحسنی

تحلیل جرم‌شناختی جرایم حوزه رمزارزها: مطالعه کلاهبرداری‌های رایج در ایران

حسین محمودی تکانلو، رویا آسیایی

راهبردهای پیشگیرانه از جرم رانت خوری در سیاست کیفری ایران با تأکید بر چالش‌ها و خلأهای جرم‌شناختی

فاضل موحدی، حمیدرضا کناری زاده، داود سلمانپور

واکاوی اصل تناسب میان جرم و مجازات در ساختار دیوان کیفری بین‌المللی

حسن پیرفلک لسکوکلایه، طیبه قدرتی سیاهمزیگی

توافق طرفین قرارداد در تعیین ادله اثبات دعوا

حبیب اله عبدالله پور، مهدی شجاعی

عملکرد دادگاه‌های کیفری در پیشگیری از جرم: با نگاهی به جرم‌شناسی انتقادی و تمرکز بر نظام قضایی ایران

ایرج مروتی، نغمه فرهود

مسئولیت دولت‌ها در قبال تروریسم بین‌المللی و دیپلماسی ضدتروریسم

مسعود سرفرازی صالح، مهدی قره داغی

پایان حکمرانی متمرکز: تحلیل ظهور حکمرانی غیرمتمرکز در عصر بلاکچین و قراردادهای هوشمند

هادی زارع، مجید وزیری

تحلیل تطبیقی حمایت‌های جبرانی تأمین اجتماعی در قبال خسارت بدنی و دامنه شمول زیان‌دیدگان در ایران و انگلستان

زینب تاری

انتقال دعاوی در نظام حقوقی ایران با تأکید بر مقررات و ماده‌های منتخب قانون ثبت اسناد و املاک

امیررضا علی تبار

جایگاه هوش مصنوعی در پهنه سیاستگذاری جنایی

محبوبه طالبی رستمی

تعهد به ایمن‌سازی داده‌ها به‌عنوان تعهد به نتیجه یا تعهد به وسیله در حقوق خصوصی

سیدامیرحسین مصطفوی

مسئولیت کیفری شرکت‌های فناوری در قبال جرائم ارتكابی کاربران

وحید کیومرثی

مسئولیت مدنی ناشی از پردازش خودکار داده‌های شخصی توسط هوش مصنوعی در حقوق ایران و افغانستان

(با نگاهی به اسناد بین‌المللی)

راضیه جعفرزاده، وحید حمیدی، محمدرضا رشید

بررسی تأثیر آگاهی حقوقی و شفافیت در پیشگیری و کاهش فساد اداری و مالی

سیده مهشید میری بالاچورشری

مالکیت داده‌های شخصی در حقوق خصوصی؛ از حق شخصیت تا مال غیرمادی

سینا یوسفی

مسئولیت مدنی پزشک و سازنده ربات در جراحی‌های رباتیک نظام‌های حقوقی ایران و انگلستان

ابراهیم شیروانی

تحلیلی بر مسئله اخذ خسارت تأخیر تادیه از محکوم به دولتی

محمد مهدی رضوانی فر، زهرا سلیمی

آثار حقوقی و اداری تملک بر وضعیت ثبتی املاک در نظام حقوقی ایران

احسانه وثوقی منفرد، محمد وارسته بازقلعه

دیپلماسی اقتصادی و حقوق قراردادهای بین‌المللی خصوصی؛ تعامل سیاست و حقوق در تأمین منافع ملی

رادمهر رحمانی گل افشان

پذیرش تشخیص تقلب مبتنی بر هوش مصنوعی در بانکداری: نقش اعتماد، شفافیت و ادراک انصاف در موسسات مالی در

ایران، امارات متحده عربی و قطر

عبدالمجید یوسفی

جرم‌شناسی جنگ در واقعیت‌های کنونی و لزوم توسعه آن در اوکراین

یاسر شاکری

The Impact of Legal Awareness and Transparency on the Prevention and Reduction of Administrative and Financial Corruption

بررسی تأثیر آگاهی حقوقی و شفافیت در پیشگیری و کاهش فساد اداری و مالی

Seydeh Mahshid Miri Balajorshari
PhD student in Criminal Law and Criminology, Lahijan Branch, Islamic Azad University, Lahijan, Iran

سیده مهشید میری بالاجورشری
دانشجوی دکتری حقوق کیفری و جرم‌شناسی، واحد لاهیجان، دانشگاه آزاد اسلامی، لاهیجان، ایران

mahshid.miri.id@gmail.com
<http://orcid.org/0009-0002-6389-4510>

Abstract

Corruption, as one of the fundamental challenges in societies, poses a serious threat to sustainable development, social justice, and the rule of law. This issue becomes even more critical in societies facing a lack of legal awareness and insufficient transparency in laws and processes. The aim of this research is to identify effective mechanisms for enhancing legal awareness, improving transparency, and strengthening reporting systems to prevent financial and administrative corruption. The findings of the study indicate that promoting legal knowledge, ensuring transparency in legal processes, and creating secure platforms for reporting violations are key tools for reducing corruption. Increasing legal knowledge prevents abuse of power, financial violations and discrimination in providing public services. Moreover, providing legal protection for whistleblowers, establishing safe reporting mechanisms, and strengthening informational and educational infrastructures play a significant role in improving institutional accountability and fostering public trust. This study is theoretical in nature and employs a descriptive-analytical methodology. The overall conclusion highlights that access to legal information and the implementation of transparent systems can effectively reduce corruption by strengthening social participation and increasing institutional accountability. Therefore, policymakers are encouraged to emphasize legal awareness and transparency as long-term strategies to combat corruption in their planning and decision-making processes.

Keywords: Legal Information, Transparency, Reducing Administrative Corruption, Anti-Corruption.

چکیده

فساد اداری به‌عنوان یکی از چالش‌های بنیادین در جوامع، تهدیدی جدی برای توسعه پایدار، عدالت اجتماعی و حاکمیت قانون محسوب می‌شود. اهمیت این موضوع در جوامعی که با ضعف آگاهی حقوقی و عدم شفافیت در قوانین و فرآیندها مواجه‌اند، دوچندان می‌شود. هدف این پژوهش تبیین سازوکارهای مؤثر در ارتقای آگاهی حقوقی و شفافیت و تقویت نظام‌های گزارش‌دهی در جهت پیشگیری از فساد مالی و اداری می‌باشد. نوع تحقیق در پژوهش حاضر نظری و روش آن توصیفی-تحلیلی می‌باشد. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهند که ارتقای اطلاعات حقوقی، شفافیت در فرآیندهای حقوقی و ایجاد بسترهای امن برای گزارش‌دهی تخلفات از ابزارهای کلیدی برای کاهش فساد هستند. افزایش دانش حقوقی از سوءاستفاده از قدرت، تخلفات مالی و تبعیض در ارائه خدمات عمومی جلوگیری می‌نماید. همچنین، حمایت قانونی از افساء‌گران، فراهم کردن بستری امن برای گزارش‌دهی و تقویت زیرساخت‌های اطلاعاتی و آموزشی نقش مؤثری در بهبود پاسخگویی نهادها و ارتقای اعتماد عمومی دارند. نتیجه کلی این پژوهش نشان می‌دهد که دسترسی به اطلاعات حقوقی و اجرای نظام‌های شفاف، با تقویت مشارکت اجتماعی و افزایش مسئولیت‌پذیری نهادها، می‌تواند زمینه‌ساز کاهش مؤثر فساد باشد. بر این اساس باسستی سیاستگذاران در برنامه‌ریزی‌ها بر ارتقای آگاهی حقوقی و شفافیت به‌عنوان راهبردی بلندمدت برای مقابله با فساد تأکید کنند.

واژگان کلیدی: اطلاعات حقوقی، شفافیت، کاهش فساد اداری، مبارزه با فساد.

ارجاع:

میری بالاچورشری، سیده مهشید؛ (۱۴۰۴)، بررسی تأثیر آگاهی حقوقی و شفافیت در پیشگیری و کاهش فساد اداری و مالی، تمدن حقوقی، شماره ۲۶.

Copyrights:

Copyright for this article is retained by the author (s), with publication rights granted to Legal Civilization. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

CC BY-NC-SA

مقدمه

فساد مالی و اداری به‌عنوان یکی از موانع جدی توسعه پایدار، از دیرباز مورد توجه سیاستگذاران، محققان و نهادهای بین‌المللی بوده است. این پدیده به شکل‌های مختلفی در جوامع نمود پیدا می‌کند، از رشوه‌خواری و اختلاس گرفته تا سوءاستفاده از قدرت، تبانی و کتمان اطلاعات. فساد نه تنها موجب تخریب ساختارهای اقتصادی و اجتماعی می‌شود، بلکه زمینه‌ساز بی‌اعتمادی عمومی به نهادهای حکومتی، کاهش سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی و گسترش نابرابری‌های اجتماعی است. در بسیاری از کشورها، به‌ویژه در جوامع در حال توسعه، ضعف در حاکمیت قانون، نبود شفافیت در فرآیندهای قانونی و اجرایی و آگاهی محدود شهروندان از حقوق و تکالیف خود، زمینه را برای گسترش فساد فراهم می‌کند.

تجربه نشان داده است که مقابله مؤثر با این پدیده مستلزم رویکردی چندبعدی است که به‌طور هم‌زمان بر پیشگیری، شناسایی و مجازات تخلفات متمرکز باشد. یکی از ابعاد کلیدی این رویکرد، افزایش اطلاعات حقوقی و ارتقای آگاهی عمومی نسبت به قوانین و مقررات است. اطلاعات حقوقی نه تنها ابزاری برای آگاهی شهروندان از حقوق خود است، بلکه به‌عنوان عاملی بازدارنده، موجب

تقویت شفافیت، مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی نهادها می‌شود. زمانی که افراد از قوانین، روندهای اداری و حق و حقوق قانونی خود آگاه باشند، احتمال مشارکت آنان در فرآیندهای گزارش‌دهی تخلفات و مقابله با سوءاستفاده‌ها افزایش می‌یابد. درعین حال، شفافیت حقوقی از طریق کاهش ابهام و پیچیدگی در فرآیندهای قانونی، زمینه را برای پیشگیری از فساد ساختاری فراهم می‌کند.

در این پژوهش، تمرکز بر این موضوع است که چگونه ارتقای آگاهی حقوقی و افزایش شفافیت می‌تواند به کاهش فساد اداری و مالی کمک کند؟ یکی از مشکلات اساسی در این خصوص عدم اطلاع کافی مردم از قوانین و مقررات مربوط به حقوق شهروندی، فرآیندهای اداری و ساختارهای نظارتی است. این ناآگاهی سبب می‌شود که افراد توانایی لازم برای شناسایی و گزارش تخلفات را نداشته باشند و فرصت‌های سوءاستفاده از قدرت افزایش یابد. از آن جا که فساد اداری و مالی نه تنها موجبات توسعه را مختل می‌کند و باعث کاهش اعتماد عمومی نیز می‌گردد، بنابراین ضرورت اتخاذ رویکردهای پیشگیرانه در مقابله با آن دوچندان می‌شود.

افزایش آگاهی حقوقی از جمله راهکارهایی است که می‌تواند موجب کاهش فرصت‌های فساد شود. شهروندانی که نسبت به حقوق و تکالیف خود شناخت کافی دارند، می‌توانند نقش مؤثری در نظارت عمومی ایفاء کرده و از طریق گزارش‌دهی تخلفات، زمینه را برای ارتقای پاسخگویی نهادهای دولتی فراهم سازند. همچنین، افزایش شفافیت در فرآیندهای قانونی و اجرایی احتمال بروز فساد در دستگاه‌های اداری را کاهش داده و امکان نظارت دقیق‌تر بر عملکرد آن‌ها را فراهم می‌کند. در یک نظام کارآمد، دسترسی آزاد و گسترده به اطلاعات حقوقی، شفافیت حداکثری در امور اداری و اجرایی و تقویت فرهنگ گزارش‌دهی فساد، می‌تواند بستری را ایجاد کند که در آن میزان تخلفات کاهش یافته و سلامت اداری افزایش یابد. در این چهارچوب، نه تنها نظارت‌های رسمی تقویت می‌شوند، بلکه جامعه مدنی نیز به‌عنوان یک نیروی نظارتی فعال عمل خواهد کرد.

بنابراین، این پژوهش تلاش دارد تا با بررسی راهکارهای حقوقی و اجرایی مرتبط با افزایش شفافیت و آگاهی عمومی، گامی مؤثر در جهت مقابله با فساد بردارد. هدف اصلی این پژوهش،

بررسی رابطه میان دسترسی به اطلاعات حقوقی و کاهش فساد در سطوح مختلف جامعه است. این پژوهش با بهره‌گیری از رویکردی تحلیلی-توصیفی، تلاش می‌کند تا رابطه میان اطلاعات حقوقی و مبارزه با فساد را تبیین نماید. در این راستا، ابتدا به تحلیل نقش آگاهی حقوقی در پیشگیری از فساد پرداخته شده است. سپس اهمیت شفافیت حقوقی و تأثیر نظام‌های گزارش‌دهی بر کاهش فساد و نیز حمایت از افشاء‌گران فساد، مورد بررسی قرار گرفته است. این پژوهش همچنین تأثیر قوانین بین‌المللی و همکاری‌های فراملی را نیز در کاهش فساد مورد تحلیل قرار می‌دهد.

۱- مبانی نظری و پیشینه پژوهش

مبانی نظری این پژوهش بر مفاهیم کلیدی نظیر فساد، آگاهی حقوقی، شفافیت و نقش نظام‌های گزارش‌دهی در پیشگیری از فساد استوار است. فساد به‌عنوان سوءاستفاده از قدرت یا موقعیت برای کسب منافع شخصی تعریف می‌شود (عشایری و جهان‌پرور، ۱۴۰۲، ۳۸۳). این مفهوم در ابعاد مختلفی از جمله فساد مالی، اداری، سیاسی و قضایی بروز می‌کند. طبق نظریه‌های اقتصادی و اجتماعی، فساد اغلب در جوامعی که حاکمیت قانون ضعیف است و نظارت بر نهادها ناکافی است، ریشه می‌دواند. طبق نظریه کلب فساد به‌صورت رابطه‌ای میان انحصار قدرت، اختیار تصمیم‌گیری و فقدان پاسخگویی معرفی می‌شود. اساس این نظریه، کاهش فساد نیازمند کاهش انحصار، محدودسازی اختیارات غیرشفاف و تقویت پاسخگویی در نهادهای دولتی است (Klitgaard, 1988).

آگاهی حقوقی به معنای شناخت شهروندان از حقوق، قوانین و وظایف خود در نظام حقوقی است. به باور هانتینگتون ضعف در آگاهی حقوقی و پیچیدگی قوانین می‌تواند به افزایش فساد منجر شود. از این رو، آموزش حقوقی و دسترسی آسان به اطلاعات قانونی نقش کلیدی در مبارزه با فساد دارد. طبق نظریه توانمندسازی حقوقی شهروندان، دسترسی به اطلاعات حقوقی، توانایی افراد را در نظارت و مشارکت در فرآیندهای دولتی افزایش داده و از سوءاستفاده‌های احتمالی جلوگیری می‌کند (Bovens, 2007). شفافیت به معنای دسترسی آزاد به اطلاعات، وضوح در

فرآیندها و کاهش ابهام در تصمیم‌گیری‌های اجرایی است.

نظریه‌های مرتبط با شفافیت بر این باورند که: شفافیت، اطلاعات لازم برای نظارت عمومی را فراهم می‌کند و احتمال وقوع فساد را کاهش می‌دهد. به عبارت دیگر، شفافیت می‌تواند اعتماد عمومی را افزایش دهد و امکان نظارت بر عملکرد نهادهای دولتی را فراهم آورد^۱ (Heeks&Mathisen,2018). دسترسی آزاد به اطلاعات موجب افزایش اعتماد عمومی و کاهش هزینه‌های نظارتی می‌شود.^۲

مطالعات نشان داده است که کشورهایی با شاخص شفافیت بالا، نرخ فساد کمتری دارند، زیرا شفافیت باعث کاهش فرصت‌های سوءاستفاده می‌شود. همچنین، نظریه‌های حکمرانی خوب بیان می‌کنند که حکمرانی خوب یکی از چهارچوب‌های نظری مرتبط با پیشگیری از فساد است که بر اصول شفافیت، پاسخگویی، مشارکت و حاکمیت قانون تأکید دارند. طبق نظریه حکمرانی خوب، وجود نهادهای شفاف و مسئولیت‌پذیر می‌تواند فساد را به‌طور مؤثری کاهش دهد. براساس این نظریه: تقویت حاکمیت قانون و دسترسی به اطلاعات حقوقی، از شاخص‌های حکمرانی خوب محسوب می‌شوند. مشارکت شهروندان در فرآیندهای حکمرانی، بر کاهش فساد تأثیر مستقیم دارد. نظام‌های پاسخگو و شفاف، انگیزه‌های فساد را محدود می‌کنند (Rothstein&Teorell,2008).

مطالعه‌ای با عنوان نقش میانجی شفافیت اطلاعاتی در کاهش فساد اقتصادی در فضای تجارت بیان می‌کند که استراتژی‌های ضدفساد زمانی مؤثر هستند که شفافیت اطلاعاتی را ارتقاء بخشند. در مطالعه‌ای با عنوان نقش فناوری اطلاعات در پیشگیری از فساد اداری، نویسنده درصدد بیان این امر است که فناوری اطلاعات با تأثیر بر مؤلفه‌های کاهش فساد اداری مانند شفافیت، پاسخگویی و اعتماد، نقش فزاینده‌ای در کاهش فساد اداری دارد. همچنین، پژوهشی با عنوان مطالعه عوامل مؤثر بر وقوع فساد: فراترکیب پژوهش‌ها، نشان می‌دهد که کاهش اخلاق در جامعه، زمینه را برای عبور فرد از

۱- نظریه پاسخگویی اجتماعی

۲- نظریه کارآمدی نهادی

معیارهای قانونی-اجتماعی ایجاد کرده و سطح پیشگیری از فساد را کاهش می‌دهد. ضعف سازه درونی اخلاق که به‌مثابه پلیس درونی عمل می‌کند، می‌تواند به افزایش فساد منجر شود. مطالعه‌ای تحت عنوان فساد اداری و راهکارهای حقوقی مقابله با آن، به بررسی عواملی مانند بالا بردن سطح آگاهی‌های عمومی، اصلاح نظام اداری، نظارت بر دستگاه‌های دولتی، تشکیل سازمان‌های مستقل مبارزه با فساد، آموزش، توجه به احیاء و آموزش ارزش‌های اخلاقی، تقویت اعتماد مردم، ایجاد مکانیزم‌های شفاف‌سازی در کارهای اداری و رشد اقتصادی و معیشتی به‌عنوان راهکارهای پیشگیری از فساد اداری پرداخته است. همچنین، مطالعه‌ای با عنوان نقش شفافیت در پیشگیری از جرایم اقتصادی، بیان می‌کند که یکی از مهم‌ترین راهکارهای پیشگیری از جرایم اقتصادی، شفاف‌سازی نظام اقتصادی و نهادینه‌سازی بحث شفافیت است. شفافیت اقتصادی و مالی در ابعاد مختلف آن می‌تواند به کاهش فساد کمک کند.

۲- نقش آگاهی حقوقی در پیشگیری از فساد اداری و مالی

آگاهی حقوقی به معنای شناخت و درک قوانین، مقررات و سازوکارهای حقوقی است که حقوق، وظایف و مسئولیت‌های شهروندان و نهادها را مشخص می‌کند. آگاهی از قوانین و مقررات، افراد و نهادها را قادر می‌سازد تا به‌طور فعال در جلوگیری و مقابله با فساد مشارکت کنند. این آگاهی یکی از مؤثرترین ابزارها برای پیشگیری از فساد است، زیرا با افزایش دانش حقوقی در میان شهروندان، کارمندان دولتی و بخش خصوصی، احتمال وقوع رفتارهای غیرقانونی کاهش می‌یابد (براتی و سیفی، ۱۳۹۹، ۲۷).

آگاهی حقوقی باعث کاهش فساد در ارائه خدمات عمومی می‌شود، زیرا شهروندان می‌توانند از ابزارهای قانونی برای مقابله با تبعیض و سوءاستفاده استفاده کنند. قوانین مرتبط با حقوق شهروندی، تضمین می‌کند که همه افراد بدون تبعیض به خدمات عمومی دسترسی داشته باشند. آگاهی از این قوانین، از سوءاستفاده‌های احتمالی جلوگیری می‌کند. همچنین آگاهی عمومی از قوانین بودجه و تخصیص منابع، امکان نظارت شهروندان بر نحوه هزینه‌کرد منابع دولتی را فراهم می‌کند و فساد را

کاهش می‌دهد. آگاهی حقوقی به‌عنوان یکی از ارکان اساسی پیشگیری از فساد، شهروندان و نهادها را به ابزاری قدرتمند برای مقابله با فساد مجهز می‌کند. افزایش دانش حقوقی از سوءاستفاده از قدرت، تخلفات مالی و تبعیض در ارائه خدمات عمومی جلوگیری می‌نماید. برای دستیابی به این هدف، آموزش حقوقی، تسهیل دسترسی به قوانین و تقویت نظارت عمومی از ضروریات هستند (رحمانیان و همکاران، ۱۴۰۱، ۱۲۱).

اطلاعات حقوقی با افزایش شفافیت، تقویت پاسخگویی، کاهش آسیب‌پذیری شهروندان و ترویج فرهنگ گزارش‌دهی فساد، به‌طور مستقیم و غیرمستقیم به کاهش فساد کمک می‌کند. دسترسی آسان و گسترده به این اطلاعات از طریق ابزارهای آموزشی، رسانه‌ها و فناوری اطلاعات، می‌تواند نقشی تعیین‌کننده در مهار فساد در جوامع ایفاء کند. یکی از دلایل گسترش فساد در برخی جوامع، بی‌اعتمادی عمومی به نظام حقوقی و قضایی است. آگاهی حقوقی، افراد را نسبت به حقوق و تعهدات خود آگاه می‌سازد و نشان می‌دهد که سیستم قضایی می‌تواند به‌عنوان یک ابزار عدالت‌محور عمل کند. زمانی که افراد از حقوق خود در برابر دولت یا کارفرماها آگاه باشند، کمتر در معرض سوءاستفاده یا تهدید قرار می‌گیرند. برای مثال، آگاهی از حقوق کارگری می‌تواند مانع از بهره‌کشی یا فساد در حوزه کار شود. اطلاعات حقوقی مرتبط با شفافیت در نظام قضایی، مانند دسترسی به آراء دادگاه‌ها و دلایل صدور احکام، می‌تواند اعتماد عمومی را به سیستم قضایی افزایش دهد. بنابراین، تدوین و اجرای قوانینی که شفافیت در تخصیص منابع، انجام مناقصات، و هزینه‌کدهای عمومی را تضمین کند در این زمینه ضروری می‌باشد. همچنین، قوانین و مقررات باید پاسخگویی مقامات دولتی و عمومی را تضمین کنند.

شفافیت اطلاعات حقوقی در سیستم قضایی، می‌تواند عدالت را تقویت کرده و فساد را کاهش دهد. مواردی از قبیل: دسترسی عمومی به احکام قضایی: انتشار آرای قضایی و رویه‌های دادگاه‌ها، مانع از تصمیم‌گیری‌های ناعادلانه و فساد در سیستم قضایی می‌شود. شفافیت در فرآیندهای دادرسی:

اطلاع‌رسانی درباره فرآیندهای دادرسی^۳ از سوءاستفاده و تخلفات در این زمینه جلوگیری می‌کند. پاسخگویی قضات و کارکنان قضایی: شفافیت در عملکرد قضات و کارکنان قضایی، از تصمیم‌گیری‌های فاسدانه جلوگیری می‌کند و اعتماد عمومی به سیستم قضایی را افزایش می‌دهد.

آگاهی حقوقی به شهروندان این امکان را می‌دهد که از حقوق خود دفاع کرده و از نقض آن‌ها جلوگیری کنند. این امر نقش مهمی در پیشگیری از فساد دارد. شهروندانی که از حقوق خود آگاه هستند، می‌توانند از رفتارهای فاسدانه جلوگیری کنند. برای مثال آگاهی از قوانین کارگری به کارگران کمک می‌کند تا از حقوق خود در برابر کارفرمایان بهره‌مند شوند و یا اطلاع از قوانین مالیاتی به شهروندان و شرکت‌ها اجازه می‌دهد تا از سوءاستفاده مأموران مالیاتی جلوگیری کنند. علاوه بر آن شهروندانی که از حقوق قانونی خود آگاه هستند، در برابر فساد مقاومت کرده و از سازوکارهای قانونی برای اعتراض به رفتارهای ناعادلانه استفاده می‌کنند.

یکی از زمینه‌های اصلی فساد، ناآگاهی افراد از حقوق و مسئولیت‌هایشان است. زمانی که افراد از قوانین مرتبط با فعالیت‌های روزمره^۴ آگاه نباشند، بیشتر در معرض سوءاستفاده قرار می‌گیرند. آگاهی از قوانین به افراد این امکان را می‌دهد که از سوءاستفاده‌هایی مانند پرداخت رشوه برای دریافت خدمات عمومی یا انحرافات قانونی جلوگیری کنند. برای مثال، اگر شهروندان بدانند که هیچ کارمند دولتی حق دریافت وجه اضافی برای ارائه خدمات ندارد، می‌توانند با اطمینان از خدمات قانونی استفاده کنند. همچنین اطلاعات حقوقی در زمینه قراردادهای می‌تواند افراد و شرکت‌ها را در برابر شروط ناعادلانه یا رفتارهای فاسدانه محافظت کند. برای مثال، آگاهی از قوانین مرتبط با مناقصه‌ها و قراردادهای دولتی، می‌تواند مانع از تبانی گردد.

همچنین، شفافیت اطلاعات حقوقی می‌تواند به کاهش فرصت‌های رانت‌خواری و تبعیض کمک کند، زیرا زمانی که اطلاعات به صورت شفاف منتشر شود، همه افراد از فرصت‌های برابر برای

۳- مانند ثبت دعاوی، هزینه‌ها و زمان‌بندی جلسات

۴- مانند قوانین مالیاتی، تجاری یا حقوق مالکیت

مشارکت در فرآیندهای حقوقی و اقتصادی برخوردار خواهند بود. دسترسی عمومی به قوانین و مقررات تخصیص منابع^۵ مانع از ایجاد زمینه برای رانت خواری و تبعیض می‌شوند. بخش خصوصی نیز یکی از حوزه‌هایی است که شفافیت اطلاعات حقوقی می‌تواند به کاهش فساد در آن کمک کند. ارائه اطلاعات شفاف درباره قوانین تجاری و مقررات مالیاتی از سوءاستفاده‌های مالی در شرکت‌ها جلوگیری می‌کند. وجود قراردادهای شفاف و قابل فهم، مانع از ایجاد تبانی، فساد و سوءاستفاده در معاملات تجاری می‌شود (رستمی و نوروزی، ۱۳۹۸، ۶۶).

۳- ارتقاء سطح اطلاعات حقوقی شهروندان و کاهش فساد اداری و مالی

افزایش سطح اطلاعات حقوقی شهروندان به‌عنوان یکی از روش‌های مؤثر برای کاهش فساد شناخته می‌شود. درج موضوعات حقوقی در برنامه‌های درسی مدارس به آشنایی نسل جدید با حقوق و مسئولیت‌هایشان کمک می‌کند. برای مثال تدریس حقوق شهروندی و اصول قانون اساسی در مدارس. همچنین، برگزاری کارگاه‌های آموزشی برای اقشار مختلف جامعه، مانند کشاورزان، کارگران، کارمندان، صاحبان کسب‌وکار و... می‌تواند آن‌ها را با قوانین و مقررات مرتبط با فعالیت‌هایشان آشنا کند. اطلاعات حقوقی زمانی کارآمد خواهد بود که قوانین و مقررات شفاف و قابل اجرا باشند. برای این منظور، شفافیت در قوانین دولتی و مالی ضروری است (بهروزی و همکاران، ۱۳۹۹، ۴۵).

رسانه‌ها ابزار قدرتمندی برای ارتقای آگاهی حقوقی هستند و می‌توانند نقش مهمی در کاهش فساد ایفاء کنند. راه‌اندازی کمپین‌هایی برای اطلاع‌رسانی درباره حقوق شهروندی، روش‌های گزارش فساد و عواقب قانونی تخلفات از جمله اقدامات مؤثر در این راستا می‌باشند. این کمپین‌ها می‌توانند از تلویزیون، رادیو، رسانه‌های اجتماعی و حتی تبلیغات محیطی استفاده کنند. رسانه‌های اجتماعی به دلیل گستردگی و سرعت انتقال اطلاعات، می‌توانند ابزار مؤثری برای ترویج آگاهی حقوقی باشند. طراحی اینفوگرافیک‌ها، ویدئوهای کوتاه و پست‌های آموزشی درباره مسائل حقوقی از جمله این اقدامات هستند (آرانی و نجف‌پور، ۱۳۹۹، ۵۰).

۵- مانند مناقصات دولتی، مجوزها و اعتبارات بانکی

۴- شفافیت اطلاعات حقوقی و تأثیر آن بر کاهش فساد اداری و مالی

شفافیت اطلاعات حقوقی به معنای دسترسی آزاد، آسان و قابل فهم به قوانین، مقررات، رویه‌ها و اسناد حقوقی است. این شفافیت یکی از مهم‌ترین عوامل در کاهش فساد محسوب می‌شود، زیرا زمانی که اطلاعات حقوقی به صورت شفاف در اختیار عموم قرار گیرد، فرصت‌های سوءاستفاده کاهش یافته و میزان پاسخگویی افزایش می‌یابد. وجود ابهام در قوانین و مقررات، زمینه‌ساز تخلفات و سوءاستفاده‌های متعدد است. شفافیت اطلاعات حقوقی با رفع این ابهامات، از فساد جلوگیری می‌کند. قوانینی که شفاف و بدون ابهام تدوین شده باشند، موجبات سوءاستفاده را کاهش می‌دهند. این امر به ویژه در مواردی مانند قوانین مالیاتی، بودجه و قراردادهای دولتی اهمیت دارد. همچنین، وجود رویه‌های قانونی و قضایی شفاف، تفسیر واحدی از قوانین ارائه می‌دهند و از تناقض‌های احتمالی که منجر به فساد می‌شوند، جلوگیری می‌کنند.

شفافیت اطلاعات حقوقی، به شهروندان این امکان را می‌دهد که بر عملکرد نهادهای دولتی و خصوصی نظارت کنند. این نظارت عمومی یکی از عوامل اصلی کاهش فساد است. به عبارت دیگر، ارائه اطلاعات شفاف درباره قوانین و مقررات مربوط به عملکرد دستگاه‌های اجرایی، به شهروندان و سازمان‌های مردم‌نهاد اجازه می‌دهد که عملکرد این نهادها را بررسی کنند. اطلاع‌رسانی درباره تصمیمات و سیاست‌های عمومی^۶ مانع از فساد در تصمیم‌گیری‌های دولتی می‌شود. آگاهی از اطلاعات حقوقی و شفافیت در این حوزه، شهروندان را به مطالبه حقوق خود و گزارش تخلفات احتمالی تشویق می‌کند (منظور و عباسی کلاش، ۱۳۹۸، ۹۶).

شفافیت به عنوان یکی از ستون‌های اصلی حکمرانی خوب، نقشی تعیین‌کننده در کاهش فساد اداری دارد؛ زیرا دسترسی آزاد به اطلاعات و افزایش تعامل میان دولت و شهروندان، زمینه نظارت عمومی و پاسخگویی مؤثر را فراهم می‌سازد. ایجاد سازوکارهای قانونی برای تضمین شفافیت و

۶- مانند بودجه، پروژه‌های عمرانی و قوانین جدید

مشارکت شهروندان، نه تنها کیفیت تصمیم‌گیری‌های اداری را ارتقاء می‌دهد، بلکه باعث تقویت اعتماد عمومی و کاهش فرصت‌های فساد می‌شود. افزایش شفافیت، به‌ویژه در نظام اداری ایران، به‌عنوان مکمل آگاهی حقوقی شهروندان، می‌تواند یکی از مؤثرترین راهبردها برای کاهش فساد مالی و اداری باشد (شجاعیان و بایقره، ۱۴۰۴، ۷۸). پیشگیری مؤثر از فساد اداری بدون استقرار سامانه‌های اطلاعاتی شفاف و قابل رهگیری امکان‌پذیر نیست. نظارت همگانی، همراه با دسترسی آزاد به داده‌ها، زمینه‌ای ایجاد می‌کند که کارکنان اداری در معرض کنترل دائمی شهروندان قرار گیرند و همین امر از بروز فساد و سوءاستفاده‌های مالی جلوگیری می‌کند. شفافیت اطلاعاتی و مشارکت عمومی نه تنها ابزارهای فنی پیشگیری از فساد هستند، بلکه به افزایش آگاهی حقوقی جامعه نیز کمک می‌کنند و در نهایت باعث تحکیم اعتماد عمومی و تقویت سلامت نظام اداری می‌شوند (کریمی و همکاران، ۱۴۰۴، ۲۰۹).

شفافیت سازمانی نه تنها یک اصل نظری، بلکه یک سازوکار عملی در کاهش فساد اداری به شمار می‌آید. هرچه فرآیندهای تصمیم‌گیری، گردش اطلاعات و رویه‌های اداری شفاف‌تر باشند، امکان شکل‌گیری روابط غیررسمی، تبانی و سوءاستفاده از اختیارات اداری به‌طور قابل توجهی کاهش می‌یابد. بررسی‌های صورت‌گرفته در سازمان‌های دولتی ایران نیز نشان داده است که توسعه دولت الکترونیک و انتشار عمومی اطلاعات اداری، سطح سلامت سازمانی را افزایش داده و زمینه‌های وقوع فساد را محدود می‌کند. بر این اساس، می‌توان گفت که شفافیت در کنار نظارت عمومی، یکی از مؤثرترین ابزارهای پیشگیری از فساد اداری در ساختارهای حکمرانی است (رئسی و همکاران، ۱۴۰۳، ۱۰۳).

ارتقای آگاهی حقوقی در کنار ایجاد شفافیت نهادی، ابزارهای مؤثری برای تقویت سلامت اداری و کاهش فساد به شمار می‌آیند. هر اندازه کارکنان و شهروندان نسبت به حقوق و تکالیف قانونی، سازوکارهای نظارتی و پیامدهای کیفی تخلفات اداری آگاه‌تر باشند، امکان سوءاستفاده از موقعیت، تبانی، جعل اسناد و دیگر رفتارهای فسادآلود به شکل قابل توجهی کاهش می‌یابد. از سوی دیگر، شفافیت در چرخه تصمیم‌گیری و فرایندهای اداری، نظارت عمومی را تقویت کرده و مانع شکل‌گیری روابط غیررسمی و پنهانی می‌شود که بستر اصلی بروز فساد است. بر این اساس، پیوند

میان آگاهی حقوقی و شفافیت را می‌توان یکی از پایه‌های اصلی پیشگیری وضعی و ساختاری از فساد اداری دانست (جعفرزاده و همکاران، ۱۴۰۳، ۱۸۲). از این رو، شفافیت اطلاعات حقوقی یکی از ستون‌های اصلی پیشگیری از فساد می‌باشد. این شفافیت با کاهش ابهام در قوانین، کاهش فرصت‌های سوءاستفاده و تقویت نظارت عمومی، نقش مهمی در ایجاد جامعه‌ای شفاف و عاری از فساد دارد. همچنین، استفاده از فناوری برای تسهیل دسترسی به اطلاعات حقوقی، می‌تواند تأثیر این شفافیت را چندین برابر کند. برای دستیابی به این هدف، همکاری میان دولت، بخش خصوصی و جامعه مدنی ضروری است (براتی و همکاران، ۱۳۹۹، ۶۴).

۵- جلوگیری از سوءاستفاده از قدرت از طریق شفاف‌سازی حقوق و وظایف

آگاهی حقوقی، مرزهای اختیارات قانونی مقامات دولتی را مشخص کرده و از سوءاستفاده از قدرت جلوگیری می‌کند. در واقع آگاهی از قوانین و مقررات، به شهروندان و کارمندان دولتی کمک می‌کند تا حدود حقوق و اختیارات خود را بدانند. برای مثال شهروندان آگاه می‌شوند که درخواست رشوه توسط یک کارمند دولتی غیرقانونی است و یا کارمندان دولتی می‌دانند که تجاوز از حدود اختیاراتشان می‌تواند منجر به مجازات‌های قانونی شود. ارائه اطلاعات شفاف درباره فرآیندهای دولتی، مانند نحوه اخذ مجوزها، ثبت اسناد و دسترسی به خدمات عمومی، مانع از ایجاد فرصت‌های فساد می‌شود. شهروندانی که از فرآیندهای قانونی آگاه هستند، کمتر در معرض پرداخت رشوه یا تقلب قرار می‌گیرند (احمدی، ۱۳۹۴، ۳۶).

شفافیت یکی از اصول اساسی در کاهش فساد است. وجود اطلاعات حقوقی جامع و قابل دسترس به افراد و نهادها این امکان را می‌دهد که بر عملکرد مقامات دولتی و نهادهای عمومی نظارت داشته باشند. اطلاعات حقوقی در این زمینه می‌تواند شامل قوانین مرتبط با دسترسی آزاد به اطلاعات، شفافیت مالی و گزارش‌دهی باشد. آگاهی عمومی از قوانین پاسخگویی، مقامات دولتی را وادار به رعایت استانداردها و اصول اخلاقی می‌کند. وقتی شهروندان بدانند که می‌توانند از طریق

سازوکارهای قانونی از مقامات پاسخ خواهند، احتمال رفتارهای فاسدانه کاهش می‌یابد (شکرپیگی و همکاران، ۱۴۰۱، ۴۸۷).

۶- تأثیر نظام‌های گزارش‌دهی فساد بر کاهش فساد اداری و مالی

نظام‌های گزارش‌دهی فساد شامل مجموعه‌ای از سازوکارها و فرآیندهایی است که به افراد^۷ امکان می‌دهند تا رفتارهای فاسدانه، تخلفات و سوءاستفاده‌ها را گزارش کنند. این نظام‌ها از مهم‌ترین ابزارهای شفافیت و پاسخگویی هستند که در کاهش فساد تأثیر چشمگیری دارند. یکی از تأثیرات کلیدی نظام‌های گزارش‌دهی فساد، ترویج فرهنگ گزارش‌دهی در جامعه است. این فرهنگ به افراد اجازه می‌دهد تا در برابر فساد بی‌تفاوت نباشند و از ابزارهای قانونی برای مقابله با آن استفاده کنند.

برای آن که نظام‌های گزارش‌دهی فساد اثربخش باشند، باید فرآیندهای مرتبط با آن شفاف و قابل اعتماد باشند. سیستم‌های گزارش‌دهی باید ساده و در دسترس همه افراد باشند. استفاده از فناوری، مانند اپلیکیشن‌های موبایل یا پلتفرم‌های آنلاین، می‌تواند فرآیند گزارش‌دهی را تسهیل کند. شهروندان و کارکنان باید مطمئن باشند که گزارش‌های آن‌ها جدی گرفته می‌شود و به تخلفات رسیدگی خواهد شد. اعلام نتایج بررسی‌ها و اقداماتی که در پی گزارش‌ها انجام می‌شود، این اعتماد را تقویت می‌کند. فرآیندهای پیچیده و زمان‌بر برای ثبت و پیگیری گزارش‌ها، ممکن است افراد را از گزارش‌دهی منصرف کند. ساده‌سازی این فرآیندها می‌تواند مشارکت را افزایش دهد. (براتی و همکاران، ۱۳۹۹، ۶۵).

نظام‌های گزارش‌دهی فساد می‌توانند هزینه‌های مبارزه با فساد را کاهش دهند، زیرا این نظام‌ها به‌عنوان ابزاری پیشگیرانه عمل می‌کنند. گزارش‌دهی سریع تخلفات باعث می‌شود که پیش از گسترده شدن فساد، به آن رسیدگی شود. با تکیه بر گزارش‌های مردمی و داخلی، نیازی به نظارت‌های پرهزینه و گسترده کاهش می‌یابد. آگاهی افراد از وجود نظام‌های گزارش‌دهی فساد، خود به‌عنوان یک عامل بازدارنده عمل می‌کند و باعث می‌شود که افراد کمتر به تخلفات دست بزنند و دارای نقش بازدارندگی می‌باشد. بنابراین نظام‌های گزارش‌دهی فساد یکی از مؤثرترین ابزارهای پیشگیری و مقابله با فساد هستند. این نظام‌ها با تقویت فرهنگ گزارش‌دهی، حمایت از افشاگران، افزایش شفافیت

۷- اعم از شهروندان، کارکنان دولتی یا خصوصی و سازمان‌های مردم‌نهاد

و استفاده از فناوری به کاهش فساد کمک می‌کنند. همچنین، این نظام‌ها با شناسایی الگوهای فساد و تقویت پاسخگویی نهادها، جامعه را به سمت شفافیت و عدالت بیشتر سوق می‌دهند. برای تحقق این اهداف، تقویت زیرساخت‌های قانونی، فناوری و فرهنگی مرتبط با نظام‌های گزارش‌دهی از اولویت‌های اصلی است (رستمی و قاسمی، ۱۳۹۷، ۶۴۱).

۷- حمایت از گزارش‌دهندگان فساد

آگاهی حقوقی، شهروندان را قادر می‌سازد تا به‌عنوان ناظران فعال در جامعه عمل کرده و تخلفات و رفتارهای فاسدانه را گزارش دهند. تشویق گزارش‌دهی فساد و افزایش نظارت عمومی از اقدامات مؤثر در این راستا می‌باشد. اطلاع از قوانین حمایت از افشاء‌گران^۸، شهروندان را تشویق می‌کند تا بدون ترس از پیامدهای قانونی، موارد فساد را گزارش دهند. ایجاد یک فرهنگ قوی برای گزارش فساد نیازمند آگاهی حقوقی و ابزارهای قانونی مناسب است.

تدوین و اجرای قوانین حمایت از افشاء‌گران فساد که تضمین کند افراد گزارش‌دهنده از حفاظت قانونی برخوردار خواهند بود و نیز طراحی سیستم‌های گزارش‌دهی محرمانه و امن که افراد بتوانند بدون ترس از تلافی، فساد را گزارش دهند از جمله اقدامات مؤثر در این راستا می‌باشند. در واقع توسعه سیستم‌هایی که افراد بتوانند به راحتی و بدون ترس تخلفات و فساد را گزارش دهند از جمله اقدامات مؤثر در این راستا می‌باشد. این سیستم‌ها می‌توانند شامل پلتفرم‌های آنلاین گزارش‌دهی خطوط تلفنی ویژه، اپلیکیشن‌های موبایل، صندوق‌های گزارش‌دهی و واحدهای نظارتی مستقل باشند. شهروندانی که از حقوق قانونی خود و فرآیندهای دولتی آگاه هستند، می‌توانند بر عملکرد نهادهای عمومی نظارت کرده و از فساد جلوگیری کنند (غم‌امی و قاسمی، ۱۳۹۶، ۱۶۷).

اطلاعات حقوقی مرتبط با قوانین حمایت از افشاء‌گران، به افراد اطمینان می‌دهد که در صورت گزارش فساد، از حمایت قانونی برخوردار خواهند بود. این امر می‌تواند فرهنگ گزارش‌دهی فساد را تقویت کند. در واقع یکی از چالش‌های بزرگ در گزارش‌دهی فساد، نگرانی از پیامدهای منفی برای گزارش‌دهندگان است. برای حل این مشکل، باید از افشاء‌گرانه‌طور قانونی حمایت شود. تصویب و اجرای قوانین حمایت از افشاء‌گران، می‌تواند امنیت شغلی، مالی و حقوقی افراد گزارش‌دهنده را تضمین کند. حفاظت از هویت افشاء‌گران یکی دیگر از مواردی است که بایستی به آن توجه شود.

سیستم‌های گزارش‌دهی باید به گونه‌ای طراحی شوند که هویت افشاء‌گران مخفی بماند و آن‌ها از تهدیدها یا انتقام‌جویی‌ها در امان باشند (باقری باباکندی، ۱۳۹۷، ۴۳).

۸- تأثیر قوانین بین‌المللی و همکاری‌های فراملی در کاهش فساد اداری و مالی

فساد یک پدیده جهانی است که تأثیرات آن نه تنها در سطح ملی بلکه در سطوح بین‌المللی نیز احساس می‌شود. گسترش تجارت، سرمایه‌گذاری‌های بین‌المللی و تعاملات جهانی باعث شده که مبارزه با فساد به رویکردی فراملی نیاز داشته باشد. قوانین بین‌المللی و همکاری‌های فراملی یکی از ابزارهای مهم در کاهش فساد هستند که به کشورهای مختلف امکان می‌دهند با استفاده از استانداردها و توافقنامه‌های مشترک، در مبارزه با این پدیده هم‌افزایی کنند. یکی از مهم‌ترین ابزارهای قوانین بین‌المللی، ایجاد استانداردها و چهارچوب‌های مشترک برای مقابله با فساد است (نظری نژاد و اسفندیاری فر، ۱۳۹۵، ۲۰۲).

اطلاعات حقوقی می‌تواند در مبارزه با فساد فراملی و جرایم اقتصادی بین‌المللی مؤثر باشد. قوانین و معاهدات بین‌المللی مانند کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با فساد^۹، ابزاری قدرتمند برای مقابله با فساد در سطوح جهانی هستند. این کنوانسیون که توسط بسیاری از کشورها امضاء شده است، چهارچوبی جهانی برای مبارزه با فساد ارائه می‌دهد. کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با فساد به موضوعاتی مانند پیشگیری از فساد، جرم‌انگاری تخلفات، بازیابی دارایی‌های غیرقانونی و همکاری بین‌المللی می‌پردازد (زارع و دهقان، ۱۴۰۱، ۸).

آگاهی از قوانین و معاهدات بین‌المللی، به دولت‌ها و نهادهای خصوصی کمک می‌کند تا با استانداردهای جهانی همسو شوند. همچنین، اطلاعات حقوقی مرتبط با شفافیت در تراکنش‌های مالی بین‌المللی، مانند استانداردهای گروه ویژه اقدام مالی^{۱۰}، می‌تواند مانع از پولشویی و فساد اقتصادی شود. پولشویی یکی از ابزارهای اصلی برای پنهان کردن فساد و جرائم اقتصادی است. قوانین بین‌المللی در این زمینه نقش کلیدی ایفاء می‌کنند. گروه ویژه اقدام مالی استانداردهایی جهانی برای مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم تدوین کرده است که کشورهای عضو موظف به رعایت آن هستند. در سطح منطقه‌ای، اسناد و توافقنامه‌هایی نظیر کنوانسیون اتحادیه آفریقا برای پیشگیری و

9- UNCAC

10- FATF

مبارزه با فساد و کنوانسیون ضدفساد سازمان کشورهای امریکایی^{۱۱} تصویب شده‌اند که راهکارهایی منطقه‌ای برای مقابله با فساد ارائه می‌دهند. همچنین، استانداردهای گروه بیست^{۱۲} و استانداردهای سازمان همکاری و توسعه اقتصادی^{۱۳} به‌ویژه در زمینه مبارزه با رشوه‌خواری بین‌المللی، شفافیت مالی و جلوگیری از جرائم اقتصادی از مهم‌ترین ابزارهای بین‌المللی برای کاهش فساد به شمار می‌روند.

فساد می‌تواند تجارت بین‌المللی و سرمایه‌گذاری را مختل کند. قوانین بین‌المللی با افزایش شفافیت، مانع از سوءاستفاده و تبانی در این حوزه‌ها می‌شوند. توافقنامه‌هایی مانند ابتکار شفافیت در صنایع استخراجی^{۱۴}، اطلاعات مربوط به قراردادهای نفت، گاز و معدن را منتشر کرده و مانع از سوءاستفاده و رشوه‌خواری می‌شوند. همچنین، کنوانسیون مبارزه با رشوه‌خواری کارکنان دولتی خارجی در معاملات تجاری بین‌المللی تلاش کرده است تا رشوه‌دهی شرکت‌های چندملیتی به مقامات دولتی کشورهای دیگر را کاهش دهد. کشورهای مختلف می‌توانند از تجربیات و دانش یکدیگر در زمینه مبارزه با فساد بهره‌مند شوند. برگزاری کنفرانس‌ها و کارگاه‌های بین‌المللی در این راستا تأثیرگذار می‌باشد (قاسمی و همکاران، ۱۴۰۲، ۱۰۷).

نشست‌های جهانی و منطقه‌ای، بستری برای تبادل اطلاعات و بهترین شیوه‌های مقابله با فساد فراهم می‌کنند. قوانین بین‌المللی و همکاری‌های فراملی یکی از پایه‌های اساسی در مبارزه با فساد جهانی است. این قوانین با ایجاد استانداردهای مشترک، تسهیل بازپس‌گیری دارایی‌ها، تقویت شفافیت در تجارت و سرمایه‌گذاری و همکاری در مبارزه با پولشویی به کشورها کمک می‌کنند تا فساد را در سطح ملی و بین‌المللی کاهش دهند. برای موفقیت در این مسیر، اجرای تعهدات بین‌المللی، تقویت ظرفیت نهادهای داخلی و بهره‌گیری از فناوری‌های نوین ضروری است.

نتیجه

فساد به‌عنوان یکی از معضلات اساسی جوامع، آثار مخربی بر تمامی جنبه‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی و سیاسی دارد. مبارزه با فساد نیازمند رویکردی جامع است که بتواند نه تنها به‌شناسایی و مجازات تخلفات پردازد، بلکه از طریق پیشگیری و اصلاح ساختارها، زمینه‌های بروز فساد را نیز از

11- OAS
12- G20
13- OECD
14- EITI

میان بردارد. این پژوهش بر نقش اطلاعات حقوقی و آگاهی عمومی به عنوان یکی از مؤلفه‌های کلیدی در کاهش فساد تمرکز کرده و نشان داده است که افزایش دسترسی شهروندان به اطلاعات حقوقی، آگاهی از حقوق و مسئولیت‌های قانونی و تقویت شفافیت در فرآیندها و ساختارهای حقوقی، می‌تواند تأثیر قابل توجهی در پیشگیری از فساد داشته باشد.

یکی از نتایج مهم این پژوهش، تأکید بر اهمیت شفافیت حقوقی است. شفافیت در قوانین و فرآیندهای اداری، با کاهش ابهام و پیچیدگی از بروز فرصت‌های سوءاستفاده جلوگیری می‌کند و پاسخگویی نهادهای دولتی و خصوصی را تقویت می‌کند. این شفافیت، همراه با دسترسی آزاد به اطلاعات حقوقی، ابزار مؤثری برای توانمندسازی شهروندان در شناسایی تخلفات و مطالبه پاسخگویی است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهند که شفافیت حقوقی و آگاهی عمومی، اعتماد عمومی به نهادها را افزایش داده و می‌تواند به بهبود تعامل میان دولت و جامعه مدنی کمک کند. همچنین، نظام‌های گزارش‌دهی به عنوان یکی از مؤثرترین ابزارهای مقابله با فساد می‌باشد. این نظام‌ها از طریق ایجاد امکان گزارش ناشناس تخلفات و ارائه حمایت‌های قانونی به افشاء‌گران، می‌توانند نقش مهمی در شناسایی و پیشگیری از فساد ایفاء کنند.

این پژوهش نشان می‌دهد که حفاظت از افشاء‌گران و ایجاد محیطی امن برای گزارش‌دهی، از الزامات ضروری برای موفقیت این سازوکارها است. علاوه بر این، یافته‌ها بر اهمیت زیرساخت‌های آموزشی و اطلاعاتی برای ارتقای آگاهی حقوقی شهروندان تأکید دارند. نهادهای آموزشی از طریق گنجاندن آموزش حقوقی در برنامه‌های درسی، رسانه‌ها با تولید محتوای آگاهانه و فناوری‌های نوین اطلاعاتی با ارائه پلتفرم‌های دسترسی آسان به قوانین و مقررات، می‌توانند نقش بی‌بدیلی در توانمندسازی شهروندان ایفاء کنند. این اقدامات نه تنها باعث افزایش مشارکت عمومی در مبارزه با فساد می‌شوند، بلکه به تقویت حاکمیت قانون نیز کمک می‌کنند.

این پژوهش همچنین نشان می‌دهد که اطلاعات حقوقی باید به صورت شفاف، ساده و در دسترس عموم قرار گیرد تا تمامی اقشار جامعه بتوانند از آن بهره‌مند شوند. در این راستا، دولت‌ها موظف‌اند با ایجاد پایگاه‌های اطلاعاتی جامع، قوانین و مقررات را به طور آزاد و رایگان در اختیار شهروندان قرار دهند. علاوه بر این، ارتقای شفافیت در فرآیندهای اجرایی، مانند مناقصات دولتی یا واگذاری اموال عمومی، می‌تواند گامی مؤثر در کاهش زمینه‌های فساد باشد. مقابله با فساد نیازمند سیاستگذاری‌های

جامع و هماهنگ است که در آن نقش شهروندان، نهادهای مدنی و رسانه‌ها به‌عنوان بازیگران کلیدی مورد توجه قرار گیرد. تقویت آگاهی حقوقی، ایجاد نظام‌های شفاف و کارآمد و حمایت از شهروندان آگاه و مسئول، می‌تواند مسیر مبارزه با فساد را هموارتر کند. برای دستیابی به این هدف، همکاری میان دولت، جامعه مدنی و نهادهای آموزشی و رسانه‌ای از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. این همکاری‌ها می‌تواند منجر به ایجاد ساختاری شفاف‌تر، پاسخگوتر و عادلانه‌تر شود که در آن فساد به حداقل ممکن کاهش یابد.

ملاحظات اخلاقی: موارد مربوط به اخلاق در پژوهش و نیز امانتداری در استناد به متون و ارجاعات مقاله تماماً رعایت گردیده است.

تعارض منافع: تعارض منافع در این مقاله وجود ندارد.

تأمین اعتبار پژوهش: این پژوهش بدون تأمین اعتبار مالی نگارش یافته است.

منابع

فارسی

- آرائی، وحید و نجف‌پور، شعبان، ۱۳۹۹، بررسی نقش رسانه در سیاستگذاری مبارزه با فساد مبتنی بر رویکرد نظام ملی درستکاری، **فصلنامه نظارت و بازرسی**، شماره ۵۳.
- احمدی، مرتضی، ۱۳۹۴، **مبارزه با فساد اداری در کشور در حال توسعه چهارمین اجلاس بازرسی کل آسیا**، چاپ اول، تهران، انتشارات سازمان بازرسی کل کشور.
- باقری باباکندی، آیت، ۱۳۹۷، بررسی مقایسه‌ای حمایت‌های قانونی از افشاءگران فساد در کشورهای منتخب و جمهوری اسلامی ایران، **فصلنامه پژوهش‌های سلامت اداری**، شماره ۳۷.
- براتی، امیرنظام؛ زارعی، محمدحسین؛ مسعود، غلامحسین، ۱۳۹۹، بررسی تطبیقی نقش جامعه مدنی تخصصی در مبارزه با فساد در کشورهای ایران و کره جنوبی، **فصلنامه حقوق اداری**، شماره ۲۳.
- براتی، امیرنظام و سیفی، بهزاد، ۱۳۹۹، بررسی تطبیقی نقش جامعه مدنی تخصصی در مبارزه با فساد در کشورهای ایران و فیلیپین، **فصلنامه پژوهشنامه حقوق تطبیقی**، شماره ۶.
- بهروزی، محمد؛ پورکیانی، مسعود؛ درخشان، مژگان؛ محمدباقری، مهدی، ۱۳۹۹، مطالعه رابطه شاخص‌های شفافیت و پاسخگویی و کنترل فساد بر شاخص رفاه لگاتوم مطالعه کشورهای حوزه سند چشم‌انداز توسعه کشور، **ماهنامه جامعه‌شناسی سیاسی ایران**، شماره ۱۰.

- پالیزدار، کاظم؛ چیرانی، ابراهیم؛ میربرگکار، سیدمظفر؛ شاهرودی، کامبیز، ۱۴۰۰، نقش میانجی شفافیت اطلاعاتی در کاهش فساد اقتصادی در فضای تجارت الکترونیک کشور، **فصلنامه تحقیقات**

حسابداری و حسابداری، شماره ۴۹.

- جعفرزاده، سیامک؛ عبدیاری، عایشه؛ نیکخواه، رضا، ۱۴۰۳، علل و عوامل فساد اداری در دستگاه‌های اجرایی و آثار و پیامدهای آن، **فصلنامه دانشنامه فقه و حقوق تطبیقی**، شماره ۱.

- حکاک، محمد و عظام، علی، ۱۳۹۰، نقش فناوری اطلاعات در پیشگیری از فساد اداری، **فصلنامه نظرات و بازرسی**، شماره ۱۵.

- رحمانیان، مرتضی؛ قنبری، ابوالفضل؛ ایزدی راد، رویا، ۱۴۰۱، فساد اداری و راهکارهای حقوقی مقابله با آن، **فصلنامه فقه و حقوق نوین**، شماره ۱۰.

- رستمی، ولی و قاسمی، محمدرضا، ۱۳۹۷، سازوکارهای حقوقی فعال‌سازی ظرفیت گزارش‌دهندگان مردمی فساد با مطالعه تطبیقی ایران و امریکا، **دوفصلنامه مطالعات حقوق تطبیقی**، شماره ۲.

- رستمی، ولی و نوروزی، عزیزاله، ۱۳۹۸، بسترهای حقوقی مقابله با فساد مالیاتی، **فصلنامه حقوق اداری**، شماره ۱۸.

- رئیسی، نرگس؛ جعفری‌نیا، سعید؛ زارع، حمید، ۱۴۰۳، طراحی الگوی ارتقای شفافیت نظام اداری در تعامل با برنامه‌های توسعه دولت الکترونیک (مورد مطالعه: سازمان تأمین اجتماعی)، **فصلنامه چشم‌انداز مدیریت دولتی**، شماره ۶۰.

- زارع، علیرضا و دهقان، فاطمه، ۱۴۰۱، اسناد، معاهدات بین‌المللی و قوانین کشورهای موفق در مورد شفافیت و فسادستیزی، **همایش ملی ارتقای شفافیت و نقش آن در سلامت اداری و مبارزه با فساد**.

- شجاعیان، محمد و بایقره، افشین، ۱۴۰۴، چالش‌های حقوقی اجرای استانداردهای شفافیت و حکمرانی خوب در نظام اداری ایران، **فصلنامه حقوق اداری**، شماره ۴۲.

- شکرپیگی، علیرضا؛ حریری، مهدی؛ سلطانی، نسرین، ۱۴۰۱، واکاوی ظرفیت نظام حقوقی ایران در پیشگیری از فساد با نگاهی به برخی اسناد بین‌المللی، **فصلنامه فقه جزای تطبیقی**، شماره ۵.

- صادق‌نژاد نائینی، مجید، ۱۴۰۳، نقش شفافیت در پیشگیری از جرایم اقتصادی، **فصلنامه دانشنامه حقوق اقتصادی**، شماره ۲۵.

- عشایری، طاها و جهان‌پرور، طاهره، ۱۴۰۲، مطالعه عوامل مؤثر بر وقوع فساد: فراترکیب پژوهش‌ها، **فصلنامه مجلس و راهبرد**، شماره ۱۱۶.

- غمامی، محمدمهدی و قاسمی، محمدرضا، ۱۳۹۶، نقاط شروع مبارزه با فساد با تأکید بر رویکرد نشانگانی؛ با بررسی موردی وضعیت نظام حقوقی ایران، **فصلنامه دانش حسابرسی**، شماره ۶۹.

- قاسمی، غلامعلی؛ مؤمن، مهرداد؛ زارعی، پروین، ۱۴۰۲، فساد عمومی و نظام حقوقی (تأملی بر نقش سازمان‌های غیردولتی در ارتقاء شفافیت قضایی)، **فصلنامه پژوهش تطبیقی حقوق اسلام و غرب**، شماره ۳۸.

- کریمی، مهدیه سادات؛ دشتی، محمدتقی؛ حکاک‌زاده، محمدرضا، ۱۴۰۴، راهبردهای تقنینی و اجرایی پیشگیری از فساد اداری در فرآیندهای بانکی، **فصلنامه پژوهش‌های تطبیقی فقه، حقوق و سیاست**، شماره ۳.

- منظور، داود و عباسی کلاش، مصطفی، ۱۳۹۸، نقش شفافیت در کاهش تعارض منافع و مقابله با فساد در کشور، **فصلنامه سیاست‌های مالی و اقتصادی**، شماره ۲۷.

- نظری نژاد، محمدرضا و اسفندیاری فر، خشایار، ۱۳۹۵، بررسی تطبیقی کنوانسیون بین‌المللی مبارزه با فساد مالی و قانون ارتقاء سلامت نظام اداری و مقابله با فساد، **دوفصلنامه پژوهش‌نامه حقوق کیفری**، شماره ۱۳.

لاتین

- Bovens, M., Hart, P., & Kuipers, S., 2007, Transparency and accountability in governance. *Public Administration Quarterly*
- Heeks, R., & Mathisen, H., 2018, ICTs and Anti-Corruption: How Digital Tools Combat Corruption.
- Klitgaard, R., 1988, *Controlling Corruption*. University of California Press.
- Rothstein, B., & Teorell, J., 2008, What is quality of government? A theory of impartial government institutions. *Governance*.

Legal Civilization

ISSN: 2873-1841
ISSN: 2873-1922

No.26- Winter 2026

Analysis of the Issuing Bank's Liability under the Law of Documentary Credits

Homayoun Mafi, Mohsen Raeisi

The Role of Artificial Intelligence in Improving Criminal Investigation Processes and Digital Evidence Analysis in the Iranian Legal System

Amirreza Mahmoudi, Zahra Rahnama

Revisiting Contractual Obligations in Conditions of High Inflation: an Analysis of Adjustment Capacities in Iranian Law

Shima Shakouri, Ghasem Nabizadeh Kebrya

Iranian Criminal Policy Pathology Regarding the Crimes of Rebellion, Moharebeh and Corruption on Earth in Light of the Concept of National Security and Political Stability of the Country

Ruhollah Sheikhi, Mohammad Momahmoodi

The Framework of Civil Liability Arising from High-Risk Recreational Activities: A Study of Escape Rooms

Rahim Mokhtari, Gholamhossein Keshavarz

Handling Intellectual Property Claims in the Iranian Legal System

Sayyed Mohammadbagher Haghayeghi, Mohammadreza Nasiri, Amirhasan Abolhasani

Criminological Analysis of Crimes in the Field of Cryptocurrencies: A Study of Common Frauds in Iran

Hossein Mahmoudi Tekanloo, Roya Asiaei

Preventive Strategies for the Crime of Rent-Taking in Iran's Criminal Policy with an Emphasis on Criminological Challenges and Gaps

Fazal Movahedi, Hamidreza Konari Zhadeh, Davoud Salmanpour

An Analysis of the Principle of Proportionality Between Crime and Punishment in the Structure of the International Criminal Court

Hasan Pirfalak, Tayebe Ghodrati Siyahmazgi

Agreement Between the Parties to the Contract in Determining the Evidence to Prove the Claim

Habibolah Abdollah Poor, Mahdi Shojayi

Performance of Criminal Courts in Crime Prevention: A Critical Criminology Perspective with Focus on Iran's Judicial System

Iraj Morvati, Naghme Farhood

The Responsibility of States for Human Rights Violations by Private Security Companies on Foreign Missions

Mahdi Gharedaqui, Masoud Sarfarazi Saleh

The End of Centralized Governance: an Analysis of the Emergence of Decentralized Governance in the Era of Block chain and Smart Contracts

Hadi Zare, Majid Vaziri

Comparative Analysis of Social Security Compensatory Protection for Bodily Injuries and the Scope of Eligible Victims in Iran and England

Zeinab Tari

Transfer of Lawsuits in the Iranian Legal System with Emphasis on Selected Provisions of the Deeds and Real Estate Registration Law

Amirreza Alitabar

The Position of Artificial Intelligence in the Field of Criminal Policymaking

Mahbobeh Talebi Rostami

Commitment to Data Security as a Commitment to Result or a Commitment to Means in Private Law

Sayyed Amirhasan Mostafavi

Criminal Liability of Technology Companies for Crimes Committed by Users

Vahid Kioumars

Civil Liability Arising from Automated Processing of Personal Data by Artificial Intelligence in Iranian and Afghan Law

(With a Look at International Documents)

Raziyeh Jafarzade, Vahid Hamidi, Mohammadreza Rashid

The Impact of Legal Awareness and Transparency on the Prevention and Reduction of Administrative and Financial Corruption

Sayyedeh Mahshid Miri Balajorshari

Ownership of Personal Data in Private Rights; from Personality Right to Intangible Property

Sina Yousefi

Civil Liability of the Physician and Robot Manufacturer in Robotic Surgeries: Iranian and English Legal Systems

Ebrahim Shiravanian

An Analysis of the Issue of Receiving Compensation for Delayed Payment from the Convict to the Government

Mohammadmahdi Rezvanifar, Zahra Salimi

Legal and Administrative Effects of Acquisition on the Registered Status of Real Estate in the Iranian Legal System

Ehsaneh Vosoughi Monfared, Mohammad Varaste Bazghale

Economic Diplomacy and the Law of Private International Contracts; The Interaction of Politics and Law in Securing National Interests

Radmehr Rahmani Golafshan

Adoption of Artificial Intelligence-Driven Fraud Detection in Banking: The Role of Trust, Transparency, and Fairness Perception in Financial Institutions in Iran, the United Arab Emirates and Qatar

Abdolmajid Yousefi

Criminology of War in the Current Realities and the Need for its Development in Ukraine

Yasser Shakeri